

ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DOI: 10.26565/2225-7756-2021-71-08
УДК 159.923.2-027.+37.015.3:379.8(045)

С. М. СИМОНЕНКО (Світлана Миколаївна Симоненко)

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, 65020, Україна

E-mail: si38mon@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-5491-6637>

О. В. КОСТЮНІНА (Олена Володимирівна Костюніна)

аспірант кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

д. психол. н., професор кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій

вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, 65020, Україна

E-mail: favoriteleno9@gmail.com

СТРУКТУРНО – ІНТЕГРАЛЬНА 3D МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕДАГОГА – ОРГАНІЗАТОРА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ РЕКРЕАЦІЇ

У статті стисло викладено наукові передумови проблеми професійної ідентичності в історичному і сучасному контексті та представлено один з аспектів дослідження формування професійної ідентичності педагога – організатора в умовах закладу рекреації, а саме, дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації. Метою статті є уточнення структурних особливостей теоретичної структурно – інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога – організатора в умовах закладу рекреації, що представлена інтегрально - якісними категоріями (еталонний професійний образ педагога - організатора, індивідуальна психосемантична матриця, диференціально - психологічний диференціал) та ієрархічними рівнями: когнітивний, асоціативний, автономний та інтегральний. Позначені структурні елементи моделі мають унікальний зміст і якісно - кількісні показники, що відтворюють психологічні особливості феномену професійної ідентичності педагога - організатора закладу рекреації.

Ключові слова: професійна ідентичність педагога - організатора установи рекреації, структурно – інтегральна 3D модель професійної ідентичності.

Як цитувати: Симоненко, С., Костюніна О. (2021). Психологічні причини виникнення самоушкодження у сучасних підлітків. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Психологія», (71), 81-91. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2021-71-08>

In cites: Symonenko, S., Kostyunina, O. (2021). Structural-integrated 3d model of a teacher-organizer professional identity in conditions of recreation institution. *Visnyk of V.N. Karazin Khar'kov National University. Series "Psychology"*, (71), 81-91. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2021-71-08>

Постановка проблеми. Традиційно проблема ідентичності була особистою, екзистенційною драмою особистості, але, в наш час, проблема ідентичності виявляється загальнокультурною, соціальною і професійною проблемою. Питання професійної ідентичності настільки важливе, що, якщо у людини до певного віку не відбувається професійне становлення, то, це відбивається на ідентичності особистості в цілому. Е. Еріксон стверджував, що, в зрілому віці людина прагне проаналізувати своє життя і, пожинаючи плоди своєї праці, оцінює, наскільки вона була насиченою і продуктивною і що залишиться після нього (Еріксон, 1996). У сучасному суспільстві декларується, що кожна людина має право слідувати власним переконанням та ідеалам але, в той же час, «...людина опиняється перед позицією вибору, що безперервно

трансформується, між приємним, неприємним і належним. Одночасно процес ідентифікації і, насамперед, самоідентифікації стає постійною боротьбою зі світом, причому природним і культурним» (Сурова, 2005, с. 31). Професійні погляди на світ роз'єднують людей, відбувається розширення суспільства за професійною ознакою, відтепер, професійна ідентичність стає на заваді комунікації та взаєморозумінню, а сучасний фахівець не має загальнокультурних понять і знань, і все більше поглиблюється у свою специфіку, що віддаляє професіоналів різних галузей один від одного. У зв'язку з цим, Е. Фромм, згадує «модус володіння» - товарно - грошове ставлення до світу, людей і самого себе, що призводить до соціального відчуження, людина сприймається гвинтиком в механізмі виробництва продуктів споживання. У крайніх

випадках, професійне відчуження передбачає зняття з себе відповідальності за свої професійні дії та дію - шаблон за загальноприйнятим алгоритмом. «Людина прагне звільнитися від сприйняття професійної інформації (знань), що посилюють когнітивний дисонанс; від необхідності цілепокладання; від необхідності здійснювати професійний вибір; від фруструючих переживань; від компонентів професійної діяльності» (Шнейдер, 2001, с.162). Новітні ціннісні орієнтири, що, переключили увагу людини на себе, змусили по-іншому подивитися і на значення професії у формуванні індивідуальності. На думку В. Франкла, у професійній діяльності розкривається унікальність індивідуума, а взаємини з суспільством набувають особливого сенсу та цінності. Однак, «...сєнс і цінність притаманні досягненому результату (як результату для спільноти), але не конкретної професії як такої. Отже, не можна сказати, що лише якась певна професія дозволяє людині реалізувати свої можливості» (Франкл, 2001, с.153). Система уявлень про себе і своє місце у світі, передбачає судження людини про себе, як професіонала, вибір свого подальшого життєвого шляху, стилю життя, кола спілкування. Фахівець із реальним уявленням про свою професійну ідентичність характеризується оптимістичним уявленням щодо себе, своїх майбутніх успіхів, прагне професійних висот, вільно і відкрито вступає у комунікацію у професійному середовищі, він готовий посилено працювати, раціонально прогнозує свої професійні досягнення, спокійно ставиться до похвали та критики, бере на себе відповідальність за виникаючі проблемні ситуації, пов'язані з роботою, виявляє повагу до особи іншого, з повною відповідальністю бере на себе ініціативу у реалізації ідей та планів.

Таким чином, виходячи з вищесказаного, важливо зазначити, що, процес набуття професійної ідентичності сьогодні, в більший мірі, ніж будь-коли, потребує заострення уваги та зумовлює не тільки пошук самого себе в професії, а й передбачає реалізацію та доказ власної професійної ідентичності і вимагає обов'язкового самовизначення.

Аналіз останніх досліджень. Питання розуміння джерел, структури, динаміки і функцій феномена професійної ідентичності залишаються без остаточного визначення, всупереч наявності різноманітного наукового інтересу до проблеми. Дослідники всіляких напрямків розглядають поняття «професійна ідентичність» під різноманітним кутом зору: соціальним, антропологічним, філософським, біологічним, психологічним та культурологічним, але, розуміння професійної ідентичності в межах зазначених областей наукового пізнання є суперечливим і

може бути описано за допомогою різноманітних аспектів. Більшість вчених, серед яких В.Н. Павленко, А.Б. Шнейдер, О.О. Фарінець, А.В. Сергєєва, В.И. Осьодло, Ю.П. Поваренков, що досліджують проблематику професійної ідентичності, як в загальній площині, так і в межах окремих професій, одностайні в позиції, що професійна ідентичність - ключовий критерій професіонала (Сергєєва А.В., 2009, 2013), М.Г. Синякова, А.Б. Шнейдер (2007, 2011), Н.В. Шубелка і О.В. Костюніна (2019) відзначають, що професійна ідентичність, це характеристика людей, базова потреба яких - це самоствердження і самореалізація в професійному просторі .

Проблеми педагогічних кадрів установ рекреації досліджуються вченими різних напрямків, однак, психологічний зміст феномена «професійна ідентичність педагогів - організаторів установи рекреації» залишається маловивченим явищем, тому що, специфічна професійна діяльність педагога – організатора в умовах закладу рекреації розглядається як факультативна. В Україні рекреаційна практика організації дитячої оздоровчої компанії пріоритетно розвивається в напрямках позашкільної освіти, професійної орієнтації, творчої реалізації. У світовій практиці організації дитячого відпочинку акценти розставлені на важливості розвитку школярів, екологічності, автентичності, ексклюзивності. Спираючись на аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку зон рекреації і сучасні тенденції в цій галузі, С.М. Симоненко в рамках створеного нею напрямку «Рекреаційна психологія дитинства», розглядає психологічний супровід в рекреаційний період, як, «...систему заходів, спрямованих на відновлення (корекцію), підтримку та зміцнення психічного здоров'я, розвиток та самоактуалізацію особистості школярів, їх творчого потенціалу (з урахуванням вікових особливостей та провідної діяльності у молодшому шкільному, підлітковому та юнацькому віці» (Симоненко, 2014). А рекреаційний період, автор визначає, як, «...період організації життя суб'єкта, під час якого він відновлює (підтримує, посилює) своє психічне та фізичне здоров'я. Саме протягом цього періоду суб'єкт має можливість не тільки відпочити, набратись сил, оздоровитись, але і отримати нові стимули та настанови для свого саморозвитку, переосмислити певні етапи свого життєвого шляху, поставити перед собою нові задачі та відкрити нові перспективи своєї подальшої діяльності» (Симоненко, 2014). Таким чином, можливо зробити висновок, що, в даний момент за суб'єктом (дитиною) в системі рекреації закріплено статус суб'єкта психолога -

педагогічного процесу, наділеного здатністю і потребою в отриманні самоідентичності, самоактуалізації, що володіє навичками рефлексії і правом вибору.

Проблемні питання професійної ідентичності розглядаються в наукових творах та дослідженнях в якості міждисциплінарного феномена. В сучасних дослідженнях основними характеристиками професійної ідентичності виділено: інтегративність, рівнева динамічна структура, статус професійного самовизначення, ставлення до членів професійного співтовариства і характеристики особистості з точки зору її професійної взаємодії з навколишнім світом (М.А. Дмитрієва, В.Н. Павленко, Л.Б. Шнейдер, О.О. Фарінець, О.П. Саннікова, А.В. Сергєєва і ін.). Дж. Марсія, Дж. Мід, Х. Теджфел, Дж. Тернер, Б. Шеффер, А. Ватерман, Argyle M., Sonnenfeld J.A., Fincham R., Rhodes P., Joshel S.R., McGowan KR, Hart L.K. вважають, що професійна ідентичність формується в ході виконання діяльності, але пов'язана з розумінням свого місця в соціальному світі, специфікою професійної спільноти. Дослідження, проведені іншими авторами, підтверджують, що, професійна ідентичність носить інтегральний характер і є універсальною підставою адаптації фахівців у професійній сфері та забезпечує психологічне благополуччя (Е.П. Ільїн, Л.М. Карамушка, І.А. Климов, Ц.П. Короленко, О.В. Костюніна, М. Лаад, В.І. Лебедєв та ін.). Емпіричну перевірку пройшли ряд досліджень і було доказано, що феномен професійної ідентичності являє собою поєднання когнітивних, мотиваційних і ціннісних складових.

В психолого - педагогічних дослідженнях періодично здійснювалися спроби дослідити вузько спрямовані області, які гіпотетично стосуються поняття «професійна ідентичність педагога - організатора установи рекреації», однак, психологічний зміст феномена до сих пір залишається маловивченим; історію розвитку і типологію дитячих таборів вивчала Т.Ю. Осипова та інші; теорії формування тимчасових дитячих колективів представлено в роботах І.П. Іванова, О.М. Лутошкіна; специфіка педагогічного управління тимчасовим дитячим колективом в умовах дитячого оздоровчого табору описана в роботах І.І. Фришман. На сучасному етапі дослідження проблемного поля установ рекреації займаються В.О. Моляко, Т.Ю. Осипова, С.І. Панченко, О.А. Панченко, С.М. Симоненко, Е.Б. Лебединський, Н.В. Шубелко, О.М. Грек та інші. Однак, незважаючи на актуальність, системні психологічні дослідження професійної ідентичності педагогів - організаторів установ рекреації на даний

період практично не проводяться, що зумовило актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження: ґрунтуючись на теоретичному аналізі масиву наукових робіт та даних емпіричних досліджень розробити гіпотетичну модель професійної ідентичності педагога – організатора в умовах закладу рекреації та опрацювати діагностичний інструментарій, що дозволяє вивчати психологічні особливості професійної ідентичності педагога - організатора в умовах закладу рекреації.

Методи дослідження. Для досягнення мети було використано наступні методи дослідження: теоретичні (аналітико - синтетичний метод вивчення наукових підходів та концепцій з означеної проблеми, інтерпретація та узагальнення отриманої інформації, метод моделювання; емпіричні: спостереження, експериментальні методи (констатуючий і формуючий експерименти), психодіагностичні (тестування, особистісні опитувальники), застосування методів самозвіту, самооцінки та експертних оцінок; математико - статистичні методи обробки даних: кількісний (кореляційний, факторний) аналіз даних здійснювався за допомогою програми Microsoft Excel for Microsoft Windows 2007 та статистичного пакету Statistica 13.0.

Для дослідження психологічних особливостей становлення професійної ідентичності педагогів – організаторів в умовах закладу рекреації, відповідно до вимог психометрики, розроблено у співавторстві з науковим керівником оригінальну методіку: «Опитувальник професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації» (ОППО).

Методологічною основою розробки гіпотетичної моделі професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації стали наступні наукові концепції: культурно - історична парадигма Л.С. Виготського; системний підхід Б.Ф. Ломова, діяльнісний О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна; принципи моделювання складних психічних явищ в сучасній психології В.Ф. Петренко; рекреаційна психологія дитинства (Симоненко, 2014); континуально - ієрархічний підхід до дослідження структури особистості (Саннікова, 2007); теорія «спіральної динаміки» Бека Д. та Коуэна Кр. (2010), де постулюється положення, що люди мають внутрішню здатність існувати на різних рівнях психологічного розвитку, і навіть додавати нові рівні.

Контамінація різноманітних наукових підходів і поглядів в нашому дослідженні, не тільки збагатила зміст моделі професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації, а й дозволила розглянути сам суб'єкт (особистість педагога -

організатора) як простір індивідуальних значень і відносин, не обмежуючись уявленням про суб'єкта, як, про застиглу крапку в багатовимірному просторі.

Характеристика вибірки. Емпіричне дослідження виконано на базі Всеукраїнського дитячого центру «Молода гвардія» в період з 2016 по 2021 роки. Відповідно до мети і завдань дослідження були сформовані підгрупи досліджуваних (педагоги - організатори установи рекреації) у віці від 19 до 35 років в кількості 214 досліджуваних. Основну частину сукупної вибірки склали дівчата (74,3%) у віці від 18 до 24 років, юнаки віком від 18 до 24 років склали 25,7%, відповідно, ми отримали диспропорцію за статевою ознакою. Досліджувані групи відображають специфіку професійної спільноти педагогів - організаторів установи рекреації (співвідношення 1:2,9). В процесі дослідження було опитано 214 досліджуваних з різною тривалістю стажу роботи в установі рекреації, з яких, слухачі Школи педагога - організатора (ШПО) склали 63, педагоги - організатори зі стажем роботи від 3 місяців до 12 - 77 осіб, педагоги - організатори зі стажем роботи понад 12 місяців - 74 особи.

Результати дослідження та їх обговорення. Беручи до уваги, вищевказані теоретичні вхідні дані, ми припустили, що, структура професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації може бути актуалізована за допомогою структурно - інтегральної 3D моделі, яку ми розглядаємо як систему особистісних уявлень педагога - організатора установи рекреації, його свідомі і несвідомі погляди на самореалізацію в просторі «професія», що визначаються рівнем професійної ідентифікації. Структурно - інтегральну 3D модель професійної ідентичності педагога - організатора, ми розглядаємо в тривимірному просторі (3D) де, статична складова - посадова роль в межах професійної діяльності, а, динамічна - способи, методи і техніки інкорпорування професійного образу і психолого - педагогічного впливу на суб'єкт (школярі-рекреанти). Унікальна ознака «спіральної розвитку», визначає розвиток професійної ідентичності педагога - організатора по спіралі і означає, що процеси і критерії, вбудовані в запропоновану модель професійної ідентичності розвиваються в часі і в просторі одночасно на декількох рівнях і з різним якісним змістом. В тому числі, враховує можливі регресивні процеси, тобто, тимчасове повернення суб'єкта на онтологічно ранні стадії розвитку, але з новим змістом (Beck & Cowan, 2010). Ідея спіральної динаміки професійної ідентичності педагога - організатора

включає в себе потужний потенціал, який зумовлює процес придбання професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації, таким чином, що, оптимальний процес формування професійної ідентичності передбачає поступовий рух вгору по спіралі професійного розвитку, за умовою організованого психологічного супроводу. Таким чином, уточнюючи поняття «професійна ідентичність», можна сказати що, професійна ідентичність педагога - організатора установи рекреації - це індивідуальний ментальний конструкт, який визначає взаємозалежні динамічні, спіральні організовані презентації суб'єкта в межах образу «Я педагог - організатор» і детермінують унікальну професійну поведінку та мислення. Категорії структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора закладу рекреації представлені трьома компонентами: еталонний образ педагога - організатора закладу рекреації («Образ»); індивідуальна психосемантична матриця («Матриця»); диференційно - психологічний потенціал («Потенціал»). Еталонний образ педагога - організатора закладу рекреації («Образ») дозволяє чітко і ясно уявити собі специфіку професійної діяльності, розвинути бачення варіантів вирішення нестандартних професійних завдань. Індивідуальна психосемантична матриця («Матриця») є афективним фільтром, вносить в ментальний образ професії «Педагог-організатор закладу рекреації» яскраві фарби, відтінки і півтони, визначає долю професійного вибору. Диференційно - психологічний потенціал («Потенціал») привносить в процес формування професійної ідентичності силу, енергію, активність, забезпечує об'єктивне тестування реальності, реалізацію. Без активації категорії «Потенціал» візуальний образ професії залишається в світі ілюзій. Компоненти моделі формують символічний «трикутник «О - М - П» (Образ - Матриця - Потенціал) і визначають характер, рівень сформованості професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації та забезпечують продуктивність професійної діяльності. Також, ми припускаємо, що структурні категорії, які становлять структурно - інтегральну 3D модель професійної ідентичності педагога - організатора закладу рекреації (трикутник «О - М - П») взаємопов'язані, зміни в стані будь-якого з компонентів детермінують трансформацію інших. Графічне зображення структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації представлено на рис.1.

Рисунок 1. Структурно - інтегральна 3D модель професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації

Подану модель ми описуємо в межах понять: структурність, динамічність і об'ємність критеріїв, які, в свою чергу, піддаються узгодженим інтервенціям тріади «соціум - референтна група - суб'єкт діяльності». Структурність, розуміється нами як «цілісність, узгодженість інтегральних елементів моделі» (Подольська, 2016), оскільки кожен елемент моделі знаходиться в тісному взаємозв'язку з усіма елементами всередині системи, включається у формування цілісності, але не зводиться до неї. Структурно - інтегральна 3D модель, що презентується, наділена динамічним потенціалом, тобто, умовна площа трикутника «О - М -П» («Образ» - «Матриця» - «Потенціал») відображає статус професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації в даний вимірюваний момент часу, який порівнюється з еталонною професійною ідентичністю. Це означає, що, процес придбання професійної ідентичності, можливо схематично уявити, як рух особистості від точки «О», що відповідає за мінімально можливий рівень прояву структурних показників (або того реального рівня, на якому в даний момент знаходиться суб'єкт), до стану, відповідного досягненню еталонних показників в усіх напрямках. Досягти абсолютної тотожності з еталонним показником, практично неможливо, але забезпечити і підтримати прагнення до нього - це завдання формування і розвитку професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації. Кореспондуючі структурні категорії, про які, йшлося вище, після обробки та інтерпретації емпіричних і теоретичних даних, що описані нами за допомогою інтегральних критеріїв відображають різні параметри моделі професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації з урахуванням вимог професійної реальності. Прийняті нами критерії професійної ідентичності

допомагають встановити взаємозв'язки між компонентами досліджуваної структурно - інтегральної 3D моделі. Структурні категорії та критерії структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації розподілені наступним чином: до *еталонного образу педагога - організатора закладу рекреації* («Образ») віднесено: образ професії, професійна підготовленість до педагогічної діяльності в рамках установи рекреації, індивідуально - особистісний профіль та готовність (психологічна, комунікативна, інтерактивна, альтероградивна, ігротехнічна та емоційно - вольова); *індивідуальна психосемантична матриця* («Матриця») включає в себе символічно - смислову структуру індивідуальної моделі професійної ідентичності та профіль провідних механізмів психологічного захисту; *диференційно - психологічний потенціал* («Потенціал») досліджувався за допомогою вивчення джерел мотивації, рівня домагань та рівня суб'єктивної відповідальності (локус контролю);

Запропонований перелік може бути редукований, але в загальному вигляді, нами враховані компоненти структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора установи, що визначають якісне наповнення моделі професійної ідентичності.

Крім зазначених особливостей, структурно - інтегральна 3D модель професійної ідентичності має ознаку ієрархічності. Виходячи з цього, ми допустили, що, ідея спіральної динаміки У.Грейвса, як принцип успіху і розвитку особистості, спроектована на структурно - інтегральну 3D модель професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації, обумовлює підвищення індивідуальної ефективності особистості і досягнення максимального успіху

професійної діяльності, що призведе до стійко сформованої професійної ідентичності. Наша точка зору, полягає в тому, що, ядром спірального підходу до формування професійної ідентичності є особистість суб'єкта (педагога - організатора установи рекреації), тому, в структурно - інтегральну 3D модель професійної ідентичності ми інтегруємо характеристику ієрархічності, з

ієрархічними рівнями формування професійної ідентичності та спіральним алгоритмом оволодіння складнощами процесу ідентифікації. Розроблена модель визначається 4-ма рівнями, на кожному з яких, досягається універсальна формуюча дія. Рівні сформованості професійної ідентичності визначені як: когнітивний, асоціативний, автономний і інтегральний рівні (рис.2).

Рисунок 2. Ієрархічна схема рівнів структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності суб'єкта («педагог - організатор установи рекреації»).

На рис. 2. показано ієрархію взаємозв'язків рівнів структурно - інтегральної 3D моделі та вектор проходження рівнів суб'єктом, «знизу - вгору», тобто, чим вище рівень, тим більше зусиль потрібно для переходу на наступний, більш зрілий рівень професійної ідентичності; переходи на наступний рівень відбуваються еволюційно і екологічно для суб'єкта (педагога - організатора установи рекреації), з характерною для нього швидкістю і динамікою по спіральній траєкторії; рівнева фіксація професійної ідентичності можлива в рамках континууму: «негативний» - «позитивний» і детермінована зовнішньою ситуативною активністю і особливостями внутрішнього психічного плану. З метою визначення рівня професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації в актуальний момент часу нами розроблена нормативна шкала, яка має три показника виразності: низький, середній і високий. Крім, того, проводячи дослідження, ми звернули увагу на те, що діяльність педагога - організатора «вбудована» в систему організаційних відносин, в рамках первинного професійного співтовариства - «професійна команда організаційної одиниці» (наприклад, вожатський загін табору «Сонячний», «Зоряний», «Прибережний») і в організаційну структуру установи рекреації в цілому. Дане визначення обумовлює розгляд професійної ідентичності педагога - організатора як специфічної умови формування, а саме, персональної, командної

та організаційної професійної ідентичності. Всі названі варіації професійної ідентичності, сукупно становлять наративну картину професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації.

Результати дослідження та їх обговорення. З метою виявлення індивідуальних відмінностей формування професійної ідентичності, а точніше, з'ясування ієрархічно - рівневих характеристик та показників психологічного прояву створено «Опитувальник професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації» (ОППО). Психологічний зміст ієрархічних рівнів структурно - інтегральної 3D моделі ми розглядали в широкому контексті проблематики формування професійної ідентичності, унікальності особистісних психічних процесів і поведінки, що вимагає здійснення вибору в ситуації невизначеності. Результати експериментально - психологічного дослідження представлені таким чином, що, вони логічно підтримують ідею структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації. У процесі конструювання тест - опитувальника ми визначили професійну ідентичність педагога - організатора як динамічну спіральну - організовану модель, що складається з візуально - образного, афективного та мотиваційного компонентів структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагогів -

організаторів установи рекреації та, яку ми прагнемо операціоналізувати.

Опитувальник ОПШО віднесено до особистісних тестів: досліджуваний при виконанні інструкції оцінює і описує своє місце в професії, а дослідник, спираючись на результати даного стандартизованого самозвіту, отримує можливість вивчати особливості самосприйняття суб'єкта (педагога - організатора) в професійному полі. Крім того, згідно психометричним вимогам, передбачено можливість збору даних, що стосуються певних областей прояви психічного: інтроспективного досвіду, експертної оцінки зовнішньої поведінки і продуктивного результату здійснення діяльності. Завдання - твердження ОПШО були розроблені на підґрунті якісного аналізу наукової літератури, вивчення вже існуючих методик, спрямованих на дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності та параметрів, що її детермінують. Крім того, були використані дані, отримані за допомогою емпіричних пілотажних досліджень, включеного спостереження, бесід з експертами, контент-аналізу продуктів професійної діяльності педагога - організатора в умовах закладу рекреації. Завдяки отриманим самоописам педагогів - організаторів (тексти інтерв'ю, результати тестування, контент - аналіз) вдалося отримати психосемантичні конструкти, що описують психологічні особливості придбання професійної ідентичності, відповідно закладеного в опитувальник психологічного конструкту. За результатами, було розроблено текст тест-опитувальника, інструкцію для досліджуваних, бланк для відповідей та процедуру розрахунку результатів, складено ключ-дешифратор.

В процесі наповнення пунктів конкретними стилістичним формулюваннями ми апелювали до різних сфер досвіду респондентів. Питання - твердження опитувальника ОПШО стосуються того, як респондент бачить самого себе в тому чи іншому відношенні; як, на його думку, його оцінюють інші; наскільки результативна його

професійна діяльність. Кожен елемент професійної - ідентичності був перетворений в відповідне питання - твердження. Завдання-твердження були сформульовані з урахуванням вимог психометрики, а саме: однозначність; конкретність; перевага суджень, що описують поведінку, а не почуття; прийняття до уваги можливості соціально бажаних відповідей; уникнення ефекту «психометричного парадоксу». Таким чином, спираючись на попередні дані дослідження емпірично було підтверджено визначення рівнів професійної ідентичності педагогів - організаторів рекреаційної установи, які, за попереднім припущенням авторів, в повній мірі відображають специфіку і психологічний зміст етапів сформованості професійної ідентичності, а саме: когнітивний, асоціативний, автономний та інтегральний. Наприклад, внутрішній і цілісний образ педагога - організатора закладу рекреації відповідає автономному або інтегральному рівню професійної ідентичності, а поверхневий і фрагментарний - когнітивному і так далі. Тест - опитувальник ОПШО базується на шкалі відношення, яка, при необхідності трансформується в номінальну. В результаті проведеної діагностики дослідник може скласти індивідуальний профіль професійної ідентичності досліджуваного та виявити особливості еволюції професійної ідентичності у конкретних випадках. В ході обробки даних, в ситуації дослідження, не виникає необхідність перетворювати відносні змінні в номінальні, щоб мати можливість зробити з ними більшу кількість статистичних операцій, але, при використанні тест - опитувальника ОПШО в контексті психологічного супроводу формування професійної ідентичності педагога - організатора така можливість доречна так, як дозволяє визначити статус професійної ідентичності досліджуваного.

Стисло психологічний зміст ієрархічних рівнів структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Психологічний зміст ієрархічних рівнів структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора установи рекреації (від низу до верху)

Рівень професійної ідентичності		Потреби	Почуття	Особистісна психологічна робота
4	Інтегральний	Високий рівень активності, реалізація особистісного потенціалу	Спокій, стабільність, причетність (ідентичність) до професійної групи	Дослідження, пошук творчих рішень
3	Автономний	Ситуативна автономія і активність	Невизначеність, біполярна самооцінка	Самореалізація в творчих проєктах
2	Асоціативний	Підтримка, залежність, пасивність	Невпевненість, очікування краху	Освоєння першого професійного досвіду
1	Когнітивний	Безпека	Тривога, збудження	Інформованість, орієнтація

Психометрична перевірка сконструйованого тест - опитувальника ОППОП. З цією метою було сформовано вибірку стандартизації за такими параметрами: педагоги - організатори установи рекреації сукупної вибірки (214 респондентів), у віці від 19 до 25 років; з них дівчат 159 осіб (74,3%) і юнаки - 55 осіб (25,7%). Дана група обрана, тому що, в подальшому планується застосовувати тест - опитувальник ОППО саме до означеної категорії.

Психометрична перевірка валідності ОППО здійснювалась відповідно до означених вимог психометрики: змістовна та дискримінативна валідність тест-опитувальника, а також, емпірична корекція стимульного матеріалу методики. Для визначення змістовної валідності та оцінки ступеня ясності формулювання кожного індикатора опитувальника були залучені експерти: методисти науково – методичного відділу (7 осіб) та представники адміністрації УДЦ «Молода гвардія» (12 осіб). Після опрацювання опитувальника з урахуванням зауважень групи експертів деякі питання було переформульовано, а деякі – вилучено. З метою перевірки тверджень на чіткість і доступність для сприйняття уточнений варіант було запропоновано групі досліджуваних (вибірка стандартизації складала 58 осіб) і питання – твердження, що викликали труднощі для сприйняття зазнали змін, а частина тверджень, яка не давала нормальну частоту розподілу вилучена.

Психометрична перевірка оригінального тест – опитувальника ОППО проводилася в ході аналізу описових статистик: суми, середньої арифметичної, медіани. Для сукупної вибірки отримані наступні дані: когнітивний рівень професійної ідентичності ($M = 6,6$; $Me = 6,5$; $\Sigma = 1413$; мінімальне число балів = 0; максимальне число балів = 20); асоціативний рівень професійної ідентичності ($M = 12,2$; $Me = 12$; $\Sigma = 2611$; мінімальне число балів = 0; максимальне

число балів = 40); автономний рівень професійної ідентичності ($M = 11,7$; $Me = 12$; $\Sigma = 2513$; мінімальне число балів = 0; максимальне число балів = 60); інтегральний рівень професійної ідентичності ($M = 9,9$; $Me = 8$; $\Sigma = 2120$; мінімальне число балів = 0; максимальне число балів = 80).

Оскільки професійна ідентичність педагога - організатора установи рекреації є динамічним утворенням, опитувальники для її дослідження, як правило, не піддаються перевірці на реєстрову надійність (стійкість даних в часі). Оцінка стійкості результатів тестування проводилася шляхом повторного опитування одних і тих же досліджуваних. У цьому випадку, коефіцієнт надійності дорівнює кореляції між показниками, отриманими тими ж досліджуваними в кожному з двох випадків проведення тесту. Інтервал між первинним і вторинним тестуванням становив 1,5 місяця, щоб усунути іррелевантний розкид, викликаний зовнішніми подіями, професійною, кар'єрною динамікою. Підрахунок коефіцієнта кореляції між загальними балами за шкалами ОППО за підсумками первинного і ретестового випробування проводився за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона. Отримані результати (когнітивний рівень, де $r = 0,792$; асоціативний рівень $r = 0,716$; автономний рівень $r = 0,423$; інтегральний рівень $r = 0,586$; $P = 0,01$) доводять, що коефіцієнт кореляції (r - Пірсона) для показника «надійність по стійкості результатів» знаходиться в інтервалі від «помірного» до «високого» і зв'язок між ознаками прямий. Внутрішня узгодженість визначалася окремо для двох основних діагностичних конструктив: асоціативний і автономний рівень професійної ідентичності. Використовувався коефіцієнт альфа Кронбаха, який вираховувався за відомою формулою. Результати перевірки представлені в таблиці 2.

Таблиця 2. Надійність шкал методики ОППО по однорідності

Назва шкал	r	α
Асоціативний рівень ПП	,710	0,98
Автономний рівень ПП	,424	0,94

Отримані результати показують «дуже гарну» однорідність шкал Опитувальника ОППО, тобто, «дуже хороший» рівень однорідності. Згідно психометричним вимогам, надійність методики підтверджує наявність внутрішньої узгодженості питань. За допомогою кореляції Пірсона ми порівняли значення шкал сукупної вибірки і показників підгруп з різною тривалістю стажу, що

її утворюють. Як, видно, з таблиці 3, дані по підгрупах позитивно корелюють з показниками шкал. Показник значущості відбиває, що рівень взаємозв'язків між шкалами високий ($p < 0,01$). Таким чином, можна стверджувати, що, авторський тест - опитувальник ОППО є внутрішньо узгодженим, а, отже, надійним.

Таблиця 3. Кореляція показників професійної ідентичності в диференційованих групах

Назва шкал	Групи/міс.		
	0 - 3	3 -12	Більш, ніж 12 міс.
Когнітивний рівень ПП	,607	,804	,662
Асоціативний рівень ПП	,704	,761	,650
Автономний рівень ПП	,278	,437	,448
Інтегральний рівень ПП	,182	,380	,437

Перевірка Опитувальника ОППО за критерієм конструктивної валідності полягала в обчисленні коефіцієнтів кореляції результатів з результатами методики «Рівень суб'єктивного контролю». Вибір методики «Рівень суб'єктивного контролю» пояснюється тим, що вона була проведена на тій же вибірці, що і авторський опитувальник, а обрані шкали кореспондують і є значущою категорією продуктивної професійної ідентичності. Валідність

авторського опитувальника була встановлена за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона, зіставлялися результати двох методик за основними шкалами «Асоціативний рівень ПП», «Автономний рівень ПП» (авторський опитувальник) і «Інтернальність в області виробничих відносин (Ів)», «Інтернальність в сфері невдач (Ін)» методики «Опитувальник рівня суб'єктивного контролю» (РСК) (таблиця 4).

Таблиця 4. Кореляція результатів авторського опитувальника і методики «Опитувальник рівня суб'єктивного контролю» (РСК)

		Авторський опитувальник		Методика РСК	
		Асоціативний рівень ПП	Автономний рівень ПП	Ів	Ін
Авторський опитувальник	Асоціативний рівень ПП	1	,116	,217	457,
	Автономний рівень ПП	,116	1	,760	,006
Методика РСК	Ів	,217	,760	1	,147
	Ін	,457	,00,6	,147	1

Грунтуючись на даних, що наведені в таблиці 4, виявлено позитивну кореляцію між значеннями шкал «Асоціативний рівень ПП» і «Інтернальність в сфері невдач (Ін)». Показник кореляції склав 0,457, при цьому, встановлено високий рівень значущості взаємозв'язку ($p < 0,01$). Також, високий рівень значущості при позитивній кореляції (0,760 ; $p < 0,01$) виявлено між шкалами «Автономний рівень ПП» і «Інтернальність в області виробничих відносин (Ів)». Важливо відзначити, що, між шкалами «Асоціативний ПП» і «Інтернальність в області

виробничих відносин (Ів)» низький рівень кореляції і між категоріями «Автономний рівень ПП» і «Інтернальність в сфері невдач (Ін)» немає взаємозв'язку, що також підтверджує валідність авторського опитувальника.

З метою стандартизації результатів опитувальника ми використовували описову статистику, послідовно розрахувавши середнє арифметичне сирих балів респондентів та стандартне відхилення сирих балів по кожній шкалі (таблиця 5).

Таблиця 5. Стандартизація рівнів професійної ідентичності для педагогів - організаторів установи рекреації

Шкала	$M \pm \delta$	Нормативний ряд / Ступінь прояву індикаторів	
Когнітивний рівень ПП	6,6 \pm 3,7	Високий	12 - 20
		Середній	7-11
		Низький	0 - 6
Асоціативний рівень ПП	12,2 \pm 4,6	Високий	19 - 40
		Середній	13 -18
		Низький	0 -12
Автономний рівень ПП	11,75 \pm 6,3	Високий	20 - 60
		Середній	12 -19
		Низький	0 -11
Інтегральний рівень ПП	9,9 \pm 8,3	Високий	20 - 80
		Середній	10 -19
		Низький	0 - 9

Таким чином, оскільки, шкали авторського тест - опитувальника ОППО є біполярними, то середні показники є перехідною зоною, коли один рівень умовно закінчується і починається наступний. З огляду на спіральну структуру структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності, перехід на наступний рівень це процес не лінійний, отже, суб'єкт одночасно може перебувати на декількох рівнях, з найбільшими проявами одного з них.

Висновки. Професійна ідентичність педагога - організатора установи рекреації в цьому дослідженні розглядається нами як динамічна, спірально організована, інтегральна активність суб'єкта, яка детермінує унікальні індивідуальні професійні стратегії і мислення. Інтегральні критерії, що становлять сутність категорій структурно - інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора, визначаються поєднанням факторів, що характеризують різні рівні і сторони професійної готовності і можуть актуалізуватися, в ситуації опанування та активного застосування педагогом - організатором установи рекреації професійної навички спостереження (дослідження) та підвищення рівня володіння дієвими комунікативними прийомами.

Розроблений нами «Опитувальник професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації» (ОППО), задовольняє психометричним вимогам і може застосовуватися як в дослідницьких цілях, так і в практичній діяльності психолога різних рекреаційних установ.

Перспективи дослідження ми розглядаємо у подальшому вивченні проблеми психологічних особливостей формування професійної ідентичності педагогів – організаторів через дослідження змістовних індивідуально – особистісних та соціально – організаційних чинників, розробки програми психологічного супроводу, спрямованої на активізацію формуючого впливу та розвиток професійно - значущих якостей.

Список використаної літератури

Бек, Д., Коуэн Кр. Спіральна динаміка. Управляя ценностями, лидерством и изменениями в XXI веке. М.: Открытый Мир, Best Business Books, 2010. 424с.
Костюнина Е.В. Профессиональная идентичность педагогических работников рекреационного учреждения: новые возможности исследования. *Наука і освіта*. 2016. № 19. С. 84 – 92. <http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua>
Костюнина О.В. Психологічна структура професійної ідентичності педагога – організатора рекреаційного закладу: структурно – інтегральна 3D модель та її

прикладне втілення. *Рекреаційна психологія дитинства: теорія і практика*. За ред. С.М. Симоненко. К.: «Центр учбової літератури». 2017. С. 243-265. <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/>
Осипова Т.Ю. Проблема вироблення професійної позиції майбутнього вчителя як наставника. *Наука і освіта*. 2014. № 1. С. 107 - 111. <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/>
Поваренков Ю.П. Психологическая характеристика профессиональной идентичности. *Кризис идентичности и проблемы становления гражданского общества*. Ярославль: ЯГПУ. 2003. С. 154–163.
Саннікова О. П. Макроструктура особистості: психологічний опис. *Наука і освіта. Тематичний специвипуск «Психологія особистості: теорія, досвід, практика»*. 2013. № 7. СХVII. С. 7-12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_7_3
Саннікова О. П. Формально-динамические и качественные метахарактеристики индивидуальности. *Наука і освіта*. 2007. № 6-7. С. 30-33.
Сергеева А. В. Психологический анализ становления профессиональной идентичности будущих психологов. *Ананьевские чтения: Современная психология: методология, парадигмы, теории: сборник материалов международной научной конференции*. СПб: Питер. 2009. С. 448 – 450.
Сергеева А. В. Психология интегральной идентичности личности: монография. Одеса: Лерадрук. 2013. 317 с.
Симоненко С. Н, Лебединский Э. Б. Актуальные проблемы рекреационной психологии детства. *Наука і освіта*. 2011. № 11. С. 6-8.
Симоненко С. Н., Грек Е. Н., Костюнина Е. В., Леженко И. В. Рекреационная психология детства: достижения и перспективы. *Наука і освіта*. 2014. № 12. С. 7-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_12_3
Синякова М.Г., Шнейдер А.Б. Эмпирическое изучение характеристик и типов профессиональной идентичности городских педагогов. *Актуальные проблемы психологического знания*. 2011. № 1. С. 48-61.
Сулова Е.Э. Глобальная эпоха: полифония идентичности. СПб.: Издательство «Осипов». 2005. <https://pureportal.spbu.ru/>
Франк В.Э. Психотерапия на практике. СПб: Речь. 2001. 256 с. <https://www.twirpx.com/file/2286643/>
Шнейдер А. Б. Профессиональная идентичность: монография. М.: МОСУ, 2001. 272с. [http://psychlib.ru/mgppu/sh1/SH1-003-.HTM#\\$p3](http://psychlib.ru/mgppu/sh1/SH1-003-.HTM#$p3)
Шнейдер А.Б. Личностная, гендерная и профессиональная идентичность: теория и методы диагностики. М.: Московский психолого-социальный институт, 2007. 128 с. <https://www.twirpx.com/file/2209297/>
Шубелка Н.В., Костюнина О.В. Практичний інструментарій професійної діяльності педагогічних кадрів оздоровлення та відпочинку у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку (з досвіду роботи ДП «Український дитячий центр «Молода гвардія»): навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 208 с.
Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис./ Пер. с англ.: Общ. ред. А.В.Толстых. М.: Издательская группа Прогресс. 1996. 344 с.

SVITLANA SYMONENKO - (Svitlana Mykolaevna Symonenko)

Doctor of Psychological Sciences, Professor of the Department of Developmental Psychology and Social Communications of South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D.Usbinsky, 2626, street Srednefontanskaya, Odessa, Ukraine, 650020

O.V. KOSTYUNINA (Olena Volodymyrivna Kostyunina)

Graduate Student of the Department of Developmental Psychology and Social Communications of University named after K.D.Usbinsky, 26 street Srednefontanskaya, Odessa, 650020, Ukraine

STRUCTURAL-INTEGRATED 3D MODEL OF A TEACHER-ORGANIZER PROFESSIONAL IDENTITY IN CONDITIONS OF RECREATION INSTITUTION

The article briefly outlines the scientific basis for the study of professional identity in historical and modern contexts and presents one aspect of the study of teachers - organizers professional identity in a recreational institution, namely the study of psychological characteristics of teachers - organizers professional identity at recreational institutions. The aim of the article is to clarify the structural features of the theoretical structural - holistic 3D model of a teacher - organizer professional identity at recreational institution, represented by integral - qualitative categories (reference professional image of a teacher - organizer, individual psychosemantic matrix, differential - psychological differential) and hierarchical levels: cognitive, associative, autonomous and integral. The empirical study was performed on the basis of the All-Ukrainian Children's Center "Young Guard" in the period from 2016 to 2021. A total of 214 people aged 19 to 35 took part. The subjects reflect the specifics of the professional community of teachers - organizers at a recreational institution. Certain structural elements of the model have a unique content and qualitative and quantitative indicators that reproduce the psychological features of the phenomenon of professional identity of a teacher-organizer at a recreation center. A unique feature of the model "spiral development" determines the development of a teacher - organizer professional identity in spiral and means that the processes and criteria embedded in the proposed model of professional identity develop in time and space simultaneously on several levels and with different quality.

Key words: professional identity of a teacher - organizer of a recreational institution, structural - integral 3D model of professional identity.

References

- Bek, D., Cowan, Kr. (2010). *Spiral dynamics. Driving values, leadership and change in the 21st century*. M.: Otkrytyj Mir, Best Business Books, (in Russ.).
- Erikson, E. *Identity: youth and crisis*. (1996). M.: Izdatel'skaya gruppa Progress. (in Russian).
- Frankl, V.E. *Psychotherapy in practice*. (2001). Spb: Rech'. <https://www.twirpx.com/file/2286643/> (in Russian).
- Kostiunina, O.V. (2017). Psychological structure of professional identity of a teacher - organizer of a recreational institution: structural - integrated 3D model and its applied embodiment. *Rekreaciina psykholohiia dytynstva: teoriia i praktyka*. K.: «Tsentr uchbovoi literatury». <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/> (in Ukrainian).
- Kostiunina, E.V. (2016). Professional Identity of Recreational Institution Educators: New Research Opportunities. *Nauka i osvita*, 9, 84 – 92. <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua> (in Russian)
- Osipova, T.Yu. (2014). The problem of developing a professional position of the future teacher as a mentor. *Nauka i osvita*, 1, 107 - 111. <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/> (in Ukrainian).
- Povarenkov, Yu.P. (2003) Psychological characteristics of professional identity. *Krizis identichnosti i problemy stanovleniya grazhdanskogo obschestva*. YARoslavl': YAGPU. 154–163. (in Russian)
- Sannikova, O. P. (2007). Formal dynamic and qualitative metacharacteristics of individuality. *Nauka i osvita*, 6-7, 30-33. (in Russian).
- Sannikova, O. P. (2013). Personality macrostructure: psychological description. *Nauka i osvita*. Tematychny spetsvyypusk «Psykholohiia osobystosti: teoriia, dosvid, praktyka», 7, CXVII, 7-12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_7_3 (in Ukrainian).
- Sergeeva, A. V. (2009). Psychological analysis of the formation of professional identity of future psychologists. *Anan'evskie chteniya: Sovremennaya psikhologiya: metodologiya, paradigmy, teorii: sbornik mat-lov mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii*. SPb: Piter, 448 – 450. (in Russian)
- Sergeeva, A. V. (2013). *Psychology of integral personality identity: monografiya*. Odesa: Leradruk. (in Russian).
- Shnejder, L. B. (2001). *Professional identity: monografiya*. M.: MOSU, <http://psychlib.ru/mgppu/sh1/SH1-003-HTML#p3> (in Russian).
- Shnejder, L.B. (2007). *Personal, gender and professional identity: theory and diagnostic methods*. M.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut, <https://www.twirpx.com/file/2209297/> (in Russian).
- Shubelka, N.V., Kostiunina, O.V. (2019). *Practical tools for the professional activities of teachers of health and recreation in children's health and recreation facilities (from the experience of the State Enterprise "Ukrainian Children's Center «Moloda hvardiia»): navch. posib*. Vyd. 2-he, pererobl. i dopov. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. (in Ukrainian).
- Simonenko, S. N., Grek, E. N., Kostyunina, E. V., Lezhenko, I. V. (2014). Recreational psychology of childhood: achievements and prospects. *Nauka i osvita*, 12, 7-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_12_3 (in Russian).
- Simonenko, S. N., Lebedinskij, E. B. (2011). Actual problems of recreational psychology of childhood. *Nauka i osvita*, 11, 6-8. (in Russian).
- Sinyakova, M.G., Shnejder, L.B. (2011). An empirical study of the characteristics and types of professional identity of urban teachers. *Aktual'nye problemy psikhologicheskogo znaniya*, 1, 48-61. (in Russian).
- Surova, E.E. (2005). *Global epoch: polyphony of identity*. SPb.: Izdatel'stvo «Osipov». <https://pureportal.spbu.ru/> (in Russian).

The article was received by the editors 14.95.2021

The article is recommended for printing 07.10.2021